

memorii | jurnale | călătorii

Cristina Chevereșan este profesor doctor abilitat la Universitatea de Vest din Timișoara, unde predă cursuri de literatură, cultură și civilizație americană. Director al masteratului și al Centrului de Studii Americane, alumn și ambasador Fulbright, a fost Visiting Professor la Universitatea Ca' Foscari din Veneția în 2019. A participat la cursuri de specializare la instituții prestigioase din străinătate precum Cornell University (School of Criticism and Theory), University College Dublin sau Salzburg Global Seminar. Seria de burse câștigate a culminat cu un stagiu de cercetare Fulbright Senior la Harvard University.

A publicat nouă cărți în română și engleză (printre care *Mansardă la Veneția: Nouă săptămâni în lagună*, Humanitas, 2021, Premiul Scriitorul lunii iulie 2021 la Gala Scriitorii anului, Uniunea Scriitorilor din România) și numeroase articole, recenzii și interviuri în reviste naționale și internaționale. A coordonat, editat și tradus o serie de alte volume. În 2020 a obținut premiul Cartea anului pentru critică și istorie literară, eseu, acordat de filiala Timișoara a Uniunii Scriitorilor.

Cristina Chevereșan

Insule de soare

De la Mediterana
la Atlantic

Cu fotografiile autoarei

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Alina Dincă
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru, Veronica Dinu

Tipărit la Master Print Super Offset

© HUMANITAS, 2024

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Chevereșan, Cristina
Insule de soare: de la Mediterana la Atlantic /
Cristina Chevereșan. – București: Humanitas, 2024
ISBN 978-973-50-8582-7
821.135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Mamei, de la care am moștenit
bucuria de a călători

Cuprins

<i>Argument</i>	8
BRAZILIA	
INFO POINT	12
Gând înainte	13
<i>Aquarela do Brasil</i>	15
Timișoara–Budapesta–Belo Horizonte	16
Transdisciplinarii. Imigrație și literatură	19
Istorie și cotidian	22
Inhotim. Artă în natură	27
În campus. Ecouri	31
<i>Até mais, BH!</i>	35
Patrimoniu UNESCO. Ouro Preto	39
<i>Cidade Maravilhosa</i>	43
Apus la Arpoador	43
Evadare din lumea dezlănțuită	46
Rio „clasic“	50
Explozie de culoare. Selarón	52
Aproape de cer. Cristos Mântuitorul	54
De la fotbal la samba	55
<i>Churrasco și Açúcar</i>	56
Muzee în aer liber. Azur și Viitor	59
INSULELE AZORE	
INFO POINT	64
Gând înainte	65
Corola de minuni. São Miguel	67
„Capul cel Subțire“. Corsari, fermieri, militari	69
Prin Insula cea Verde	73

Între Indii și Americi: Ilha Terceira	81
Angra do Heroísmo: O fostă capitală în Atlantic	95

COASTA DE AZUR

INFO POINT.	112
Gând înainte.	113
Pe Côte d’Azur în pandemie	115
Villefranche-sur-Mer.	119
„Merveilles du Cap“. Saint-Jean-Cap-Ferrat și Beaulieu-sur-Mer . . .	123
Cultură (intra)urbană <i>à la niçoise</i>	130
Pe urmele lui Picasso. La Antibes	137
<i>Citron de Menton</i>	141
<i>Nice Culture</i>	146
MAMAC: Muzeul de artă modernă și contemporană.	146
Parcul Phoenix	148
Muzeul Matisse.	150

SICILIA

INFO POINT.	156
Gând înainte.	157
La dolce vita siciliana	159
<i>Bon viaggio</i> . Palermo, sosim!	159
De la Segesta la Erice.	163
<i>Torniamo a Palermo</i>	170
<i>...via Monreale</i>	172
„Cel mai frumos orașel din Sicilia“: Cefalù	184
Între cer și ape. Taormina	196
La poalele vulcanului. Catania	208
<i>Inside Catania</i>	219

Argument

Însemnările de față sunt dedicate unui șir de călătorii care au stat sub semnul intensității, uimirii, stupefacției, revoltei. Ele s-au așezat în pagină în anii din urmă, consemnând – fie în timp real, fie retrospectiv – experiențe derulate între 2017 și 2022. Secvențe de jurnal, notițe de călătorie, *travel writing*, textele surprind momente de grație și de evadare dintr-un cotidian devenit tot mai sumbru și deconcertant sub multiplele amenințări ale pandemiei, războiului, provocărilor socio-politice, ideologice, climatice galopante. Contrazicând latura întunecată a perioadei, ele reprezintă vârful unui aisberg al renunțărilor, anulărilor, amânărilor, schimbărilor de planuri. Sunt mostre de supraviețuire a speranței și bucuriei nedisimulate de a explora, a experimenta, a (re)descoperi, a admira.

Exerciții spontane de suspendare a neîncrederii, detașării, blazării, ele pot părea naive sau exaltate celui ce nu împărtășește tipul de entuziasm și încărcare cu adrenalină care-l animă pe călătorul de vacanță. N-am fost înzestrată cu spiritul întreprinzător al profesioniștilor aventurii, obișnuiți cu provocările autostopului, cățărării, drumețiilor cu grade variate de dificultate, dormitului la cort sau în natură, negocierilor palpitante de spații și drepturi. Îmi asum însă curiozitatea și deschiderea celui pentru care călătoria reprezintă o modalitate cvasimiraculoasă de transpunere a sinelui într-un alt context, cu noi circumstanțe ale locuirii ce se cer descifrate, studiate, testate prin imersiune directă, amănunțită și, pe cât posibil, tihnită.

În primăvara lui 2019 ajungeam pentru prima dată în America de Sud. Brazilia din realitate dădea în sfârșit trup, glas, miros și gust teritoriilor până atunci imaginare. Peste Atlantic mai zburasem, spre nord. Intrigată de itinerarele transcontinentale cu istorii stranii și locuri aparte în memoria colectivă, fascinată de insule, arhipelaguri și destinele lor complexe, am vizitat de două ori porțiuni diferite din Azore: în 2017 și 2021. În plin an al exploziei pandemice, când orice șansă de călătorie părea compromisă, un pic de noroc, multă precauție și insistența de a visa cu ochii deschiși îmi transformau deja cunoscuta Coastă de Azur în poate cea mai neașteptat de exotica destinație. În 2022, a urmat Sicilia, inima solară a Mediteranei. Toate (în condiții) neobișnuite, toate ieșite din comun în vremuri ce deschid și închid orizonturi cu incontrolabilă impulsivitate. *Insulare. Izolare.* Termeni-cheie ai unei traiectorii a fantasticului.

Îndelung plănuite ori spontane, reconfigurate de nevoie sau dictate de cutumele ritualurilor universitare, experiențele înregistrate în cele ce urmează constituie refugii din imediat și transformă rutina și imprevizibilul din inconveniente în avantaje. Îmi face plăcere să le pot împărtăși.

BRAZILIA

INFO POINT

„Pe 22 aprilie 1500, navigatorul Pedro Álvares Cabral a ajuns pe țărmul Braziliei, în locul cunoscut astăzi drept Porto Seguro, statul Bahia. Această zi e sărbătorită drept data descoperirii țării. Brazilia și-a luat numele de la lemnul de culoare roșiatică întâlnit de-a lungul coastei. Orașul Salvador da Bahia a devenit prima capitală în 1549, urmat fiind de Rio de Janeiro în 1763 și Brasília în 1960. Populația e formată din europeni, predominant portughezi, amestecați cu urmașii sclavilor de origini africane și indigene și imigranți din Asia. Veseli și deschiși, aceștia se bucură de diverse sărbători religioase și unele populare, precum carnavalul, festivalurile din iunie, cu dansuri și ruguri tipice, festivitățile vinicole din sud, procesiunea lui Círio de Nazaré în Belém do Pará, festivalul folcloric de la Parintins, pe Amazon, și revelionul de la Rio de Janeiro.

Istoric vorbind, Brazilia a produs trestie de zahăr, aur, cafea și cauciuc. Azi este o economie internațională importantă. Țara se împarte în cinci regiuni. Nordul, cu un climat tropical umed, include pădurea amazoniană. Nord-estul e recomandat pentru turism de specificul tropical. Se adaugă regiunile centru-vest, cu pământuri fertile, păduri și pășuni dense, unde clima tropicală și subtropicală stimulează industriile rurale, sud-est, centrul industrial al țării și sudul temperat, zonă a pădurilor și câmpiilor, cu agricultură și industrie prospere. Brazilia are un număr de parcuri naționale și rezervații biologice, precum Fernando de Noronha, Iguaçu, Amazon și Pantanal.“¹

---

1. Christina Richter, *Brasil, Céu Azul de Copacabana*, Coleção Colorfotos do Brasil, Rio de Janeiro, 2012.

Gând înainte

Oare cum ar fi? S-ar putea întâmpla în sfârșit? De când visezi America de Sud! Documentare, cărți, fotografii, reportaje, Argentina, Brazilia, Peru, Chile: natură efervescentă, muzică năvalnică, explorări transatlantice în altă direcție decât cea familiară ție? Americaniștii chiar au nevoie de o perspectivă emisferică à la Monroe, ai spus-o întotdeauna. Ții minte serialele pe ritmuri și cu ecouri din epoca sclaviei? O, Isaura, primă eroină de telenovelă a României postdecembriste! Câte scriitoare americane de proveniență latino ai inclus în cursuri, câți autori de saga te-au purtat pe aici, cât de fantastice-ți par teritoriile din lumea crudă și nostalgică? Și o, da, meciurile! Pe-lé, Pe-lé! Bebeto, Ronaldo, Ronaldinho, Romário, Neymar, Zico, Rivaldo, Falcao: de la micile cutii alb-negru și radiourile zumzânde la ecranele plate și jocurile în culori, Tata, Mamamare, Bunicu', cât ați aclamat? Aromă de cafea prăjită, feijoada și moqueca, abur ușor de caipirinha pe mal de ocean. Le știi din State: ce gust or avea la ele acasă? Fostul tău coleg de la Cornell, care-ți povestea cum fuge în pauza de prânz de la biroul din Vitória să facă o baie în valuri. Îl urai un pic, nu-i așa? Samba și Carnaval, aborigeni, voodoo, açaí și cacao, unturi de cupuaçu, bacuri, murumuru, ucuuba (vezi la ce folosesc cosmeticele naturiste?), favele cu o reputație de temut: te încumeți? Ce-ai apuca să vezi? N-ai auzit de Belo Horizonte, dar fii atentă, e imens; ca țara însăși. Universitatea are aproape o sută de ani. Și te-ai putea opri la Rio! OMG!

AQUARELA DO BRASIL

Dacă m-ar fi întrebat cineva acum un an când voi ajunge în America de Sud, cel mai probabil aş fi râs. Aer ușor distrat, ușor stânjenit, al celui ce nu-și imaginează că un vis cu ochii deschiși ar fi posibil. Urma să petrec aproape două săptămâni într-o Brazilie ce avea să mi se dezvăluie cu o generozitate ieșită din comun, ca pentru a-mi răsplăti încrederea de a o alege și a mă aventura. Mulți mă avertizaseră: „E periculos, instabil, nerecomandabil!“ Obişnuită cu explorarea părții de nord a Americilor, jinduind după mai mult, nu luasem niciodată în considerare explorarea sudului: învălui în mit și mister, inaccesibil din diverse puncte de vedere. Meseria de profesor are însă recompense neașteptate. Apartenența la Uniunea Europeană, avantaje de neînțeles cârcotașilor.

Început de toamnă, competiție intrauniversitară. Fără mari speranțe, mă trezesc dintr-odată fericita câștigătoare a unui grant Erasmus+. Mobilitate de predare de zece zile, în cea mai mare țară a continentului încă neatins, dar studiat prin cărți, documentare, filme, site-uri de călătorie. Nu-s mici bucuria și neliniștea. După numeroase stagii vest-europene, prima cooperare cu *Partner Countries*: țări non-UE, contracte de colaborare și schimb academic într-o secțiune specială a aceluiași program-cadru. Experiențele variate nu mă pregătiseră pentru ce avea să urmeze: oameni calzi, primitivi, talentați, pasionați de ce fac, deschiși, dornici să-mi împărtășească tot ce au mai bun

Cristo Redentor, Rio de Janeiro

de oferit instituția și zona lor. Locuitori ai unui conglomerat de state imens. Mă urmărește de atunci, cerându-mi să nu ignor pe viitor nimic din cele rămase nevăzute.

Correspondența cu gazdele, relație de amicitie și apreciere reciprocă aproape instantanee. Cu fiecare mesaj, ceea ce începuse ca deplasare profesională de scurtă durată devenea o sursă de surprize și activități neanticipate: prelegeri publice, interviuri, conferințe înregistrate și distribuite comunității academice, întâlniri și discuții cu studenții și profesorii dincolo de sfera purei politeți și corectitudini a unor dezbateri-standard. Comunicare autentică. Dar să revenim. *Brazilia? Unde, cum, când?* Belo Horizonte, avioane ale companiei naționale portugheze. Scurtă escală în Lisabona, final de martie 2019. Pregătiri, rezervări, cercetare, agitație, teamă de necunoscut, entuziasm pentru noutate, lecturi intense, sfaturi, reacții ale cunoscuților: „Ce ocazie, abia așteptăm poze și povești!“ vs. „Cât curaj! Să ai grijă pe acolo!“. Reluare a puținelor, dar dragilor cunoștințe de portugheză, viziune îngrijorată a materialelor despre tragedia digului de la Brumadinho. Ceda cu exact două luni înainte de călătorie, la o exploatare mini-eră, la nici șaizeci de kilometri depărtare de BH. Peste două sute de victime, alte sute de dispăruți, familii și comunități distruse, ape contaminate, atmosferă apăsătoare, de tragedie ce se poate repeta oricând. Purcedem la drum lung și greu.

Timișoara–Budapesta–Belo Horizonte

Sâmbătă caldă, cer albastru, flori revărsate din senin peste tot: greu să las în urmă Timișoara. Drum fără peripecii până la mica pensiune din Vecsés. Mai așteptasem și altă dată aici cu înfrigurare trezirea-n zori și cele mai puțin de zece minute cu taxiul până la aeroportul Liszt Ferenc. Poartă spre lume deschisă și timișorenilor cu mai puține opțiuni de zboruri internaționale din pragul casei. 5.20 a.m.: avionul nostru